

DUBRAVKA IVŠIĆ MAJIĆ

Otrovna kruna je u narodu

Neočekivano su nam u ovo proljeće 2020. nevidljiva bića usporila svijet i život, a iz podzemlja dodatno udaraju nevidljive sile. Eto prilike da doznamo podrijetlo riječi *virus*, *epidemija* i *korona*.

Imenica *virus* potječe iz latinskoga *virus* ‘otrov’, a suvremeno značenje ‘parazitski mikroorganizam koji izaziva bolest’ razvilo se u medicinske nazivlje u 18. stoljeću.

Riječ *epidemija* posuđena je iz grč. *ἐπιδημία* [*epidēmía*] ‘pretežnost, rasprostranjenost, boravak na jednome mjestu’ (misli se na ‘rasprostranjenost bolesti’). Ta se grčka riječ temelji na pridjevu *ἐπιδημιος* [*epidēmios*] ‘(koji se nalazi) u narodu, u zemlji, domaći’ složenome od grčkoga *ἐπι-* [*epi-*] ‘na, nad, pri, kod’ i *δῆμος* [*dēmos*] ‘narod, puk’. Riječ *δῆμος* [*dēmos*] ‘narod, puk’ nalazimo još i kao prvi dio mnogih riječi, no ovaj je put *epidemija* nadvladala *demokraciju*, utječe na *demografiju*, a nekima i omogućuje da iznesu svoje *demagogije*.

Dominantna riječ ovoga razdoblja jest *korona*. Ishodište joj je grčka riječ *κορώνη* [*korónē*] ‘stogod *svinuto*’, koja je posuđena u latinski kao *corona* sa značenjem ‘vijenac (od cvijeća, grančica ili metala)’ te ‘kruna’.

U antici je *corona* predstavljala odlikovanje za pothvate u ratu. Primjerice vijenac od hrastova lišća (*corona civica*) dodjeljivao se za spašavanje građanina u bitci, vijenac od trave (*corona obsidionalis, graminea*) davali su vojskovođe vojnicima koje je spasio. Najveću čast predstavljala je *corona triumphalis*, koju su dobivali vojskovođe trijumfatori. U početku je to bio vijenac od lovorova lišća, a poslije od zlata. Od Cezara je *corona triumphalis* postala odličje i simbol careva. Nasuprot tomu, trnova kruna, koju su rimski vojnici stavili Isusu Kristu na glavu, bila je simbol poniženja i izrugivanja.

Latinska je riječ *corona* sa značenjem ‘kruna’ posuđena u druge europske jezike. Dala je npr. engleski *crown*, njemački *Krone*, talijanski *corona*, francuski *couronne*, mađarski *korona*, češki *koruna*, ruski *корона*. U hrvatskome je dala riječ *kruna*, a glasovni razvoj pokazuje nam da je do posuđivanja došlo rano, prije 9. stoljeća. Lik *kruna* u hrvatskome je potvrđen od 13. stoljeća. Osim doslovnoga značenja ‘ukras od srebra, zlata i dragoga kamenja koji vladari nose na glavi kao simbol kraljevske i carske vlasti’ zabilježena su i prenesena značenja ‘kraljevska ili carska vlast’, ‘područje kraljevske ili carske vlasti, kraljevstvo, carstvo’ te ‘lice kraljevo ili carevo’.

Krajem 14. stoljeća u Francuskoj se pojavljuju kovanice s likom krune, znakom novčane i kraljevske neovisnosti, koje se također nazivaju *krunom*. Od toga je *kruna* postala i naziv za novčanu jedinicu koja još danas postoji u Češkoj, Danskoj, Norveškoj, Švedskoj i

na Islandu. Kod nas je *kruna* kao valuta postojala potkraj Austro-Ugarske Monarhije i privremeno u Državi SHS i Kraljevini SHS.

Krunom se preneseno naziva i 'ono što pokriva što ili je gornji dio čega', primjerice *zubna kruna*, *kruna tvrđave*, *krošnja drveta* itd., ali i neki drugi vrhunac, posebno vrhunsko postignuće ili počast, npr. *kruna karijere*.

Latinska riječ *corona* označavala je i druge predmete i pojave u obliku vijenca/krunice (tj. okrugle, prstenaste tvorevine s izdancima): zviježđa, lanac planina u obliku kruga, krug ljudi (slušatelja, gledatelja, vojnika).

U glazbi je *korona* (od talijanskoga *corona*) naziv za znak kojim se produljuje trajanje nekoga tona, akorda ili stanke, a piše se kao polukrug s točkom iznad note ili pauze.

Jedno od značenja riječi *korona* jest i 'krug oko nebeskih tijela', tj. obruč oko Sunca, koji se golim okom vidi tijekom pomrčine Sunca. Zbog sličnosti sa Sunčevom *koronom* svoj naziv dobili su i *koronavirusi*. Ta skupina virusa, proučavana elektronskim mikroskopom, ima karakterističan obrub šiljastih izbočenja na membrani, koji podsjeća na Sunčevu koronu.

No *koronavirusne* bolesti nisu jedine koje u sebi skrivaju latinsku riječ *corona*. Ona se krije i u nazivu *koronarna* bolest srca, koju prouzročuje začepljenje ili suženje *koronarnih* arterija. Naziv *koronarni* potječe od latinskoga pridjeva *coronarius* 'koji se odnosi na vijence

ili krunice' jer *koronarne* arterije obavijaju srce kao što kruna obavija glavu. Radiološka metoda kojom se analiziraju te žile naziva se *koronarografija*.

Proučavanje podrijetla riječi obično nas podsjeća na to da je život riječi nepredvidljiv. Prije dvije tisuće godina jedna trnova kruna donijela je nadu u spasenje mnogim narodima. Što može danas narodima donijeti nevidljiva otrovna kruna? Oblici i značenja riječi nastaju, razvijaju se, mijenjaju ili nestaju, pa se tako i mi možemo nadati da će izraz *epidemija koronavirusa* uskoro postati zastarjela.

Pretplatite se na sedmo godišće *Hrvatskoga jezika!*

Pretplatiti se možete putem e-adrese hrjezik@ihj.hr ili mrežnih stranica knjige.ihj.hr. Uplate se šalju na račun u Privrednoj banci Zagreb: HR6023400091110616363 s naznakom „za *Hrvatski jezik*”. Svi pretplatnici postaju članovi Kluba pretplatnika časopisa *Hrvatski jezik* te ostvaruju pravo na 40 % popusta na sva institutska izdanja.